

ՀՀ ՓԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱ
НАЦИОНАЛЬНАЯ АКАДЕМИЯ НАУК РА

Գալուստ
Անուշավանի
ԳԱԼՈՅԱՆ

Галуст
Анушаванович
ГАЛОЯН

**НАЦИОНАЛЬНАЯ АКАДЕМИЯ НАУК
РЕСПУБЛИКИ АРМЕНИЯ
ФУНДАМЕНТАЛЬНАЯ НАУЧНАЯ БИБЛИОТЕКА**

**МАТЕРИАЛЫ К БИОБИБЛИОГРАФИИ
УЧЕНЫХ АРМЕНИИ**

№ 60

**ГАЛУСТ АНУШАВАНОВИЧ
ГАЛОЯН**

**Вступительная статья Г. СИМОНЯНА,
В. МИКАЕЛЯНА**

Библиография составлена М.В. САРКИСЯН

**ИЗДАТЕЛЬСТВО "ТИТУТЮН" НАН РА
ЕРЕВАН 2005**

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱ
ՀԻՄՆԱՐԱՐ ԳԻՏԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ**

**ՆՅՈՒԹԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐԻ
ԿԵՆՍԱՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ**

№ 60

**ԳԱԼՈՒՍՏ ԱՆՈՒՇԱՎԱՆԻ
ԳԱԼՈՅԱՆ**

**Ներածականը՝ Հ. ՄԻՍՈՆՅԱՆԻ,
Վ. ՄԻՔԱՅԵԼՅԱՆԻ**

Մատենագիտությունը կազմել է Մ.Վ. ՍԱՐԳՍՅԱՆԸ

Տպագրվում է Հայաստանի Հանրապետության ԳԱԱ
հումանիտար գիտությունների բաժանմունքի բյուրոյի
երաշխավորությամբ և Հայաստանի ԳԱԱ
հիմնարար գիտական գրադարանի գիտական
խորհրդի որոշմամբ

Խմբագրական կոլեգիա
Հ.Ռ. Սիմոնյան (նախագահ), Հ.Բ. Ներսիսյան,
Ռ.Տ. Ջրբաշյան, Ս.Ն. Սարինյան, Հ.Ա. Թերզյան

Печатается по рекомендации бюро
Отделения философии и филологии НАН
Республики Армения

Редакционная коллегия
Г.Р.Симонян (председатель), А.Б. Нерсисян,
Р.Т. Джрбашян, С.Н.Саринян, А.А. Терзян

**ՀՀ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ
ԱԿԱԴԵՄԻԿՈՍ
ԳԱԼՈՒՄՏ ԱՆՈՒՇԱՎԱՆԻ ԳԱԼՈՅԱՆԻ
ԿՅԱՆՔԻ ԵՎ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ
ՏԱՐԵԹՎԵՐԸ**

Գալուստ Անուշավանի Գալոյանը ծնվել է 1927 թ. մարտի 1-ին Արթիկի շրջանի Փոքր Պարնի գյուղում /այժմ՝ Արագածոտնի մարզի Անուշավան գյուղ/:

1945 թ. ավարտել է Արթիկի շրջանի Փանիկ գյուղի միջնակարգ դպրոցը և ընդունվել ԵՊՀ:

1948-1950 թթ. Երևանի պետհամալսարանի ԼԿԵՄ կոմիտեի առաջին քարտուղար:

1950 թ. ավարտել է Երևանի պետհամալսարանի միջազգային հարաբերությունների ֆակուլտետը:

1950-1952 թթ. ՀԼԿԵՄ ԿԿ քարտուղար՝ ագիտացիայի և պրոպագանդայի գծով:

1952-1955 թթ. ՍՄԿԿ Կենտկոմին առընթեր հասարակական գիտությունների ակադեմիայի ասպիրանտ:

1955 թ. շնորհվել է պատմական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճան:

1955-1958 թթ. ՍՄԿԿ ԿԿ առընթեր ՄԼԻ հայկական մասնաճյուղի ավագ գիտաշխատող:

1958-1963 թթ. ՍՄԿԿ ԿԿ առընթեր ՄԼԻ հայկական մասնաճյուղի դիրեկտորի գիտ. գծով տեղակալ և կուսակցության պատմության սեկտորի վարիչ:

1963 թ. շնորհվել է պատմական գիտությունների դոկտորի գիտական աստիճան:

1963-1979 թթ. ՀԽՍՀ ԳԱ պատմության ինստիտուտի տնօրեն:

1964 թ. շնորհվել է պրոֆեսորի գիտական կոչում:

1964-1967 թթ. ՍՍՀՄ Մինիստրների խորհրդի՝ գիտու-

թյան և տեխնիկայի գծով Լենինյան մրցանակ շնորհող կոմիտեի անդամ:

1971 թ. ընտրվել է ՀԽՍՀ ԳԱ թղթակից անդամ:

1970 թ. ՀԽՍՀ Սինիստրների խորհրդին կից՝ գիտության և տեխնիկայի գծով Պետական մրցանակներ շնորհող հանձնաժողովի նախագահի տեղակալ:

1979-1982 թթ. ՀԽՍՀ ԳԱ ակադեմիկոս-քարտուղար, նախագահության անդամ:

«ՍՄՅՄ-Չեխոսլովակիա» պատմաբանների հանձնաժողովի անդամ:

1982 թ. ընտրվել է ՀԽՍՀ ԳԱ ակադեմիկոս:

1982-1986 թթ. ՀԽՍՀ ԳԱ բաժանմունքի ակադեմիկոս-քարտուղար:

1982-1989 թթ. Հայաստանի խաղաղության պաշտպանության հանրապետական կոմիտեի նախագահ, խաղաղության պաշտպանության խորհրդային կոմիտեի նախագահության անդամ:

1985 թ. – ՀԽՍՀ Պետական մրցանակի դափնեկիր:

1986 թ. պարգևատրվել է Աշխատանքային կարմիր դրոշի շքանշանով:

1986-1988 թթ. – ՀԽՍՀ ԳԱ փոխպրեզիդենտ:

1988 թ. շնորհվել է ՀԽՍՀ գիտության վաստակավոր գործչի պատվավոր կոչում:

1988-1990 թթ. – ՀԿԿ Կենտկոմի քարտուղար:

1991-1994 թթ. – ՀՀ ԳԱ փոխպրեզիդենտ:

1994 թ. նշանակվել է ՀՀ ԳԱԱ նախագահի խորհրդական:

1994-2003 թթ. ՀՀ ԳԱԱ նախագահության ընտրովի անդամ:

1998 – 2003 թթ. ՀՀ ԳԱԱ նախագահությանն առընթեր խմբագրական-հրատարակչական խորհրդի (ԽՀԽ) նախագահ:

2003 թ. վախճանվել է Երևանում:

**ОСНОВНЫЕ ДАТЫ ЖИЗНИ И
ДЕЯТЕЛЬНОСТИ АКАДЕМИКА
НАЦИОНАЛЬНОЙ АКАДЕМИИ НАУК
РЕСПУБЛИКИ АРМЕНИЯ
ГАЛУСТА АНУШАВАНОВИЧА ГАЛОЯНА**

Галуст Анушаванович Галоян родился 1 марта 1927 г. в селе Покр Парни (ныне область Арагацотн, с. Анушаван).

1945 г. — Окончил среднюю школу с. Паник Артикского района и поступил в ЕГУ.

1948-1950 гг. — Первый секретарь комитета ЛКСМ Ереванского гос. университета.

1950 г. — Окончил факультет международных отношений Ереванского гос. университета.

1950-1952 гг. — Секретарь ЦК ЛКСМ Армении по агитации и пропаганде.

1952-1955 гг. — Аспирант Академии общественных наук при ЦК КПСС.

1955 г. — Присуждена ученая степень кандидата исторических наук.

1955-1958 гг. — Старший науч. сотрудник Армянского филиала Ин-та марксизма-ленинизма при ЦК КПСС.

1958-1963 гг. — Заместитель директора по научной части и зав. сектором истории партии Армянского филиала Ин-та марксизма-ленинизма.

1963 г. — Присуждена ученая степень доктора исторических наук.

1963-1979 гг. — Директор Института истории АН АрмССР.

1964 г. — Присвоено ученое звание профессора.

1964-1967 гг. — Член Комитета по Ленинским премиям в области науки и техники при Совете Министров СССР.

1971 г. — Избран членом-корреспондентом АН АрмССР.

1970 г. — Заместитель председателя Комиссии по Государственным премиям в области науки и техники при Совете Министров Армянской ССР.

1979-1986 гг. — Академик-секретарь АН АрмССР.

1982 г. — Избран академиком АН АрмССР.

1982-1986 гг. — Академик-секретарь АН АрмССР.

1982-1989 гг. — Председатель Армянского республиканского комитета защиты мира, член Президиума Советского комитета защиты мира.

1985 г. — Лауреат Гос. премии АрмССР.

1986 г. — Награжден орденом Трудового Красного Знамени.

1986-1988 гг. и 1991-1994 гг. — Вице-президент НАН РА.

1988 г. — Присвоено почетное звание заслуженного деятеля науки Армянской ССР.

1990 г. — Секретарь ЦК КП Армении.

1994 г. — Назначен советником Президента НАН РА.

1994-2003 гг. — Избранный член Президиума НАН РА.

2003 г. — Скончался в Ереване.

ԿՅԱՆՔԻ, ԳԻՏԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱԶՄԱԿԵՐՊԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՌՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՌՈՏ ԱԿՆԱՐԿ

Գալուստ Անուշավանի Գալոյանը ծնվել է 1927 թ. Արթիկի շրջանի Փոքր Պարնի գյուղում: Պատանին գերազանց էր սովորում դպրոցում՝ աչքի ընկնելով նաև օրինակելի վարքութարքով: Հայրենական պատերազմի առաջին իսկ օրերին Գալուստի հայրը՝ բժիշկ Անուշավանը, կամավոր մեկնել էր բանակ և ռազմաճակատում աչքի ընկել խիզախությամբ, բուժել ու մարտական շարքեր վերադարձրել հարյուրավոր վիրավորների: Նրա անձնուրացության մասին լեգենդներ էին հյուսվել Լեհաստանում և այլուր: Թշնամու դեմ տարբեր ռազմաճակատներում կռվում էին նաև Անուշավանի երկու որդիները՝ Միքայելը և Ալեքսանդրը: Տանը մոր խնամքին էին մնացել անչափահասները՝ Գալուստն ու Արմենը: Հայ կնոջ անզուգական կերպար էր Աննաման մայրիկը՝ հպարտ իր ընտանիքով, աչքը միշտ փոստատարի գալուն, հայացքը հառած ամուսնու և որդիների ճամփին:

Պատերազմի ավարտից հետո հաղթանակած որդիները վերադարձան տուն: Բայց չկար տան սյունը: Նա կյանքը նվիրել էր հայրենիքին... Եվ հայրենիքը չմոռացավ իր զավակին. Խորհրդային Հայաստանի կառավարության որոշումով Գալոյանների հայրական ուստանը՝ Պարնի գյուղը, վերանվանվեց Անուշավան Գալոյանի անունով:

1945 թ. ավարտելով միջնակարգ դպրոցը՝ ուսումնառենք երիտասարդն ընդունվում է Երևանի պետական համալսարանի նորաբաց միջազգային հարաբերությունների ֆակուլտետ:

Դժվարին, բայց կյանքով լի տարիներ էին: Վիրավոր, բայց հաղթանակած խրոխտ ժողովուրդը ամենիի ուժով և մշտավառ հավատով ձեռնամուխ էր եղել կերտելու բաղձալի ապագան: Ոգևորությունն անսահման էր ամենուր, նաև՝ կրթության ասպարեզում:

Արտակարգ աշխատասեր ու խոհուն երիտասարդը հենց սկզբից աչքի ընկավ բարձր առաջադիմությամբ: Նրա սերնդի առջև բաց էին ունակությունները լավագույնս դրսևորելու հնարավորությունները:

Հետպատերազմյան տարիներին Երևանի պետական համալսարանը գիտական մտքի իսկական դարբնոց էր: Եվրոպական ցանկացած բարձրագույն ուսումնական հաստատության պատիվ կբերեր դասախոսական այն փայլուն կազմը, որ ուներ հայոց համալսարանը: Ֆակուլտետների և համալսարանի մակարդակով գիտական խրթին հարցերի քննարկումները դարձել էին առօրյա խնդիր: Գիտական կոնֆերանսներում Գալուստը հանդես էր գալիս հետաքրքիր զեկուցումներով ու կրքոտ ելույթներով, քննարկման ներկայացրած նրա ռեֆերատներում ցայտուն դրսևորվում էին հեղինակի բազմակողմանի գիտելիքները, ինքնուրույն դատողությունները, վիճահարույց հարցերում տեսակետները պաշտպանելու հետևողականությունը:

Գ. Գալոյանը նաև համալսարանի հասարակական-քաղաքական կյանքի ամենաակտիվ մասնակիցներից էր ու մեծ հեղինակություն էր վայելում ուսանողության շրջանում: Պատահական չէ, որ 1950 թ. նա ղեկավարում է համալսարանի կոմերիտական կազմակեր-

պությունը, ապա նրան ընտրում են ՀԼԿԵՄ Երևանի քաղաքային կոմիտեի քարտուղար:

Երկրի առաջընթացի հետ օր օրի հասունանում էր ավյունով լի երիտասարդը: Բոլորը համակված էին իրենց ուժերն ու գիտելիքները հայրենիքին անմնացորդ նվիրաբերելու ծգտումով, երկրի տնտեսությունը առաջ տանելու, ժողովրդի հոգևոր արժեքները բազմապատկելու մղումով: Հանրապետության խանդավառ երիտասարդությունը առաջին շարքերում էր: Գալուստը այդ երիտասարդության կազմակերպիչներից ու ղեկավարներից մեկն էր:

1950 թ. նա ընտրվում է ՀԼԿԵՄ Կիրովյան շրջկոմի առաջին քարտուղար, եռամսհուն աշխատանք ծավալում մտավորականության և ուսանողության շրջանում, ձեռք բերում լայն զանգվածների հետ աշխատելու փորձ ու հմտություն: Հաշվի առնելով երիտասարդության շրջանում վաստակած հեղինակությունը և կազմակերպչի ակնհայտ ծիրքը՝ Հայաստանի կոմերիտմիության կենտկոմի պլենումը Գ. Գալոյանին ընտրում է ՀԼԿԵՄ Կենտկոմի քարտուղար:

Թեև քաղաքական պատասխանատու աշխատանքը հետագա առաջխաղացման համար ընձեռել էր մեծ հնարավորություններ, բայց Գ. Գալոյանի գիտական հակումները գերակայեցին: 1952 թ. նա ընդունվում է ՍՍԿԿ Կենտկոմին առընթեր հասարակական գիտությունների ակադեմիա: Այս բարձրակարգ կրթական ու գիտական հաստատության դասախոսական կազմի մեջ էին Ժամանակի սովետական հասարակագիտական մտքի խոշորագույն շատ ներկայացուցիչներ:

Գիտական ստեղծագործական մթնոլորտում Գալոյանը հարստացնում է իր գիտելիքները: 1955 թ. պաշտպանում է դիսերտացիա ու ստանում պատմական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճան: Սկսվում է նրա ուղին դեպի մեծ գիտություն:

Վերադառնալով Երևան՝ Գ. Գալոյանը աշխատանքի է անցնում Մարքսիզմ-լենինիզմի ինստիտուտի հայկական մասնաճյուղում՝ որպես ավագ գիտաշխատող, իսկ 1958-1963 թթ. վարում է բաժնի վարիչի ու դիրեկտորի գիտական գծով տեղակալի պաշտոնները: Միաժամանակ դասավանդում է Երևանի պետհամալսարանում, Խ. Աբովյանի անվան հայկական մանկավարժական ինստիտուտում և այլ բուհերում: Այս տարիներին նա կատարում է մի շարք լուրջ հետազոտություններ պատմակուսակցական գիտության բնագավառում: 1963 թ. Գ. Գալոյանը Մոսկվայում պաշտպանում է դոկտորական դիսերտացիա ու ստանում հայցած գիտական աստիճանը: Հաջորդ տարում նա արժանանում է պրոֆեսորի կոչման:

1963 թ. Գալոյանը նշանակվում է ՀԽՍՀ ԳԱ պատմության ինստիտուտի տնօրեն և այդ պաշտոնում աշխատում մինչև 1979 թ.: Նշված ժամանակաշրջանում նա լիովին բացահայտում է իր գիտական կարողությունները՝ հանդես գալով բազմաթիվ արժեքավոր հրապարակումներով, միաժամանակ ցայտուն դրսևորելով գիտական աշխատանքներ կազմակերպելու հիմնալի ունակություններ: Այդ տարիներին ինստիտուտի կոլեկտիվում աշխատում էին հայ պատմագիտության երախտավորներ Աշոտ Հովհաննիսյանը, Սուրեն Երենյանը,

Մկրտիչ Ներսիսյանը, Ծատուր Աղայանը, Խիկար Բարսեղյանը, Արամայիս Մնացականյանը, Գևորգ Ղարիբջանյանը և ուրիշներ: Երիտասարդ տնօրենը պատկառանք ուներ ավագ գործընկերների հանդեպ, որոնք իրենց արժեքավոր աշխատություններով շարունակում էին հարստացնել հայ պատմագիտությունը: Տնօրենն աշխատանքին նվիրված էր ինքնամոռացությամբ, պահանջկոտ էր ամենից առաջ իր, ապա և աշխատակիցների նկատմամբ:

Ինստիտուտի խոշոր նվաճումն էր ստվարածավալ ութ հատորներից բաղկացած «Հայ ժողովրդի պատմություն» կոլեկտիվ աշխատությունը, որի ստեղծման բարդ ու դժվարին աշխատանքները գլխավորեց Գ. Գալոյանը: Բազմահատոր այդ աշխատության իրականացման համար նա ներդրեց իր բազմակողմանի գիտելիքները, գիտակազմակերպական տաղանդը: Աշխատությունը հանդիսացավ հայ պատմագիտական մտքի բարձրագույն դրսևորումը, խոշոր երևույթ հայագիտության մեջ, նաև՝ մեծարժեք ներդրում մեր ժողովրդի հոգևոր-մշակութային արժեքների գանձարանում:

Գիտական-ակադեմիական ծանրակշիռ այդ աշխատությունը, որն իր ընդգրկմամբ ու խորությամբ նախադեպը չուներ մեզանում, մեծ ընդունելություն գտավ գիտական շրջանակներում և ընթերցող լայն հասարակայնության կողմից, արժանացավ Հայկական ՍՍՀ պետական մրցանակի:

Գիտական ու գիտակազմակերպական եռանդուն գործունեություն ծավալած Գ. Գալոյանը 1971 թ.

ընտրվում է ԳԱ թղթակից անդամ, իսկ 1982 թ.՝ ակադեմիկոս:

Շուրջ 16 տարի պատմության ինստիտուտի տնօրենի պաշտոնում աշխատելուց հետո գիտնականը ակադեմիայի համակարգում վարում է ԳԱ ակադեմիկոս քարտուղարի (1979-1982), բաժանմունքի ակադեմիկոս քարտուղարի (1982-1986), ԳԱ փոխպրեզիդենտի (1986-1988 և 1990-1994) պաշտոնները, 1994-ից մինչև կյանքի վերջը ՀՀ ԳԱԱ պրեզիդենտի խորհրդականն էր և գիտահրատարակչական խորհրդի նախագահը: 1979-2003 թթ. եղել է ԳԱԱ նախագահության անդամ:

Գ. Գալոյանը «մաքուր» գիտելիքների սահմանների մեջ ներփակված կաբինետային գիտնական չէր, այլ հանրապետության հասարակական-քաղաքական կյանքում ակտիվ դերակատարություն ունեցող գործիչ: Նա եղել է ԽՍՀՄ Մինիստրների խորհրդին առընթեր Լենինյան և պետական մրցանակների կոմիտեի անդամ, ՀԽՍՀ Մինիստրների խորհրդին առընթեր գիտության և տեխնիկայի բնագավառում պետական մրցանակների հանձնաժողովի անդամ ու այդ հանձնաժողովի նախագահի տեղակալ, խաղաղության պաշտպանության հայկական հանրապետական կոմիտեի նախագահ: Նա 1988-1990 թթ. եղել է ՀԿԿ Կենտկոմի գաղափարական աշխատանքների գծով քարտուղար: 1989 թ. ընտրվել է ԽՍՀՄ Գերագույն խորհրդի պատգամավոր:

Գիտնականը պարգևատրվել է Աշխատանքային կարմիր դրոշի շքանշանով, ՀԽՍՀ Գերագույն խորհրդի նախագահության պատվոգրերով, Վավիլովի անվան և մի շարք ուրիշ մեդալներով:

Հայաստանի և Անդրկովկասի նոր ու նորագույն շրջանների պատմության բնագավառում անվանի մասնագետ Գ. Գալոյանի գիտական ժառանգությունն ընդգրկում է Հայաստանում և երկրամասում կոմունիստական ու բանվորական շարժումների, Հայաստանում խորհրդային իշխանության հաստատման, հայ ժողովրդի պատմական ճակատագրում Ռուսաստանի խաղացած դերի, Հոկտեմբերյան հեղափոխությունից հետո Արևելյան Հայաստանում ծավալված բախտորոշ իրադարձությունների ու դրանց նկատմամբ արևմտյան մեծ տերությունների դրսևորած վերաբերմունքի, հայ ժողովրդի պատմության բուրժուական խեղաթյուրումների դեմ պայքարի բազմաբնույթ հիմնախնդիրները:

«Բանվորական շարժումը և ազգային հարցը Անդրկովկասում 1900-1922 թթ.» մենագրության մեջ (1960) և ուրիշ հրապարակումներում Գ. Գալոյանը ցույց է տվել Հայաստանում կոմունիստական ու բանվորական շարժումների զարգացման օրինաչափությունները, բոլշևիկյան կազմակերպությունների գործունեությունը աշխատավորական զանգվածներին ցարիզմի և բուրժուազիայի դեմ պայքարի հանելու ուղղությամբ: Նա մեզանում առաջինն էր, որ հաղթահարելով առանձին պատմաբանների ու քաղաքական գործիչների դիմադրությունը, ճշմարտացի ներկայացրեց 1918 թ. փետրվարին ստեղծված Հայաստանի (Արևմտահայաստանի) կոմունիստական կուսակցության և նրա ղեկավարության (Գուրգեն Հայկունի և այլք) խաղացած դերը 1918-1920 թթ. հայ իրականության մեջ կոմունիստական շարժման զարգացման գործում, ցույց տվեց արևմտա-

հայ քաղաքական այդ կազմակերպության՝ 1920 թ. ստեղծված Հայաստանի կոմունիստական կուսակցության հետ միավորվելու ընթացքը:

1957 թ. Մոսկվայում ռուսերեն լույս տեսավ Գալոյանի «Պայքար Հայաստանում խորհրդային իշխանության համար» գիրքը, որին հետևեցին «Մայիսյան հերոսական ապստամբությունը» և այլ աշխատություններ: Աղբյուրագիտական հարուստ նյութերով հագեցած այդ գործերում հեղինակը ցույց է տվել, որ ցեղասպանության սարսափներից ազատված արևմտահայ բեկորների և երիտթուրքերի ու քենալականների կողմից ֆիզիկական ոչնչացման վտանգի ենթարկված արևելահայության փրկությունը Հայաստանում խորհրդային իշխանության հաստատումն էր: Խորհրդային կարգերի շնորհիվ հայ ժողովուրդը պատմական ամենակարճ ժամանակամիջոցում Հայաստանը դարձրեց բարձր զարգացած տնտեսության, առաջավոր կրթության ու մշակույթի երկիր:

Գ. Գալոյանը հայ-ռուսական բարեկամության հետևողական ջատագովներից էր: «Ռուսաստանը և Անդրկովկասի ժողովուրդները» (ռուսերեն, Մոսկվա, 1976), «Պատմության քառուղիներում» (1982) և այլ աշխատություններում նա ցույց է տվել, որ դարերի տառապանքի ճանապարհ անցած հայ ժողովրդի համար ռուսական կողմնորոշումը եղել է նրա իսկ պատմության թելադրանքը: Մահմեդական տիրակալների լծից հայ ժողովրդի ազատագրումը պայմանավորված է եղել ոչ թե նրա նկատմամբ ռուսական արքունիքի պլատոնական սիրով, այլ նրանով, որ պատմության քառուղիներ-

րում երկու ժողովուրդների շահերը բազմիցս համընկել են, ու նրանք զգացել են մեկը մյուսի կարիքը:

Գիտնականը շատ տարիներ է նվիրել Հայաստանի Առաջին հանրապետության ստեղծումից մինչև Լոզանի կոնֆերանսն ընկած ժամանակահատվածում հայկական դատի հանդեպ արևմտյան տերությունների կառավարությունների վարած քաղաքականության լուսաբանմանը: Այդ տեսակետից առանձնապես արժեքավոր է «Հայաստանը և մեծ տերությունները. 1917-1923 թթ.» մենագրությունը: Հեղինակը, տիրապետելով անգլերենին, ամիսներ շարունակ աշխատել է բրիտանական արխիվներում, հայտնաբերել ու առաջին անգամ սույն մենագրության միջոցով գիտական շրջանառության մեջ դրել մինչ այդ բոլորովին անհայտ բազում վավերագրեր և դիվանագիտական փաստաթղթեր: Աշխատության մեջ և ուրիշ հրապարակումներում հարցի խորագնին քննության արդյունքում արված եզրահանգումը որոշակի է՝ հայերի խնդիրներով զբաղվելիս մեծ տերությունները բացառապես հետապնդել են իրենց շահերը՝ դիվանագիտական խաղերում հայ ժողովրդի արդարացի դատը օգտագործելով որպես մանրադրամ:

Գալուստ Գալոյանը «Հայաստանը մեծ տերությունների աշխարհակալական առճակատումներում XVI դարից 1917 թ.» գրքում հին և միջնադարյան հայոց պատմությանը նվիրված բաժիններ է հատկացրել, որոնց անհրաժեշտությունը պայմանավորված է հետազոտվող հարցերի խորության բացահայտմամբ:

Հայ ժողովրդի ծագումնաբանության հարցը մի

կողմից, Հայ Դատը, հայոց պետականության և եկեղեցու պատմությունը, Հայկական հարցը մյուս կողմից՝ գտնվելով ժամանակագրական տարբեր աստիճանների վրա, Գալոյանի պատմագիտական ընկալմամբ դրվել են պատմափիլիսոփայական և կուռ տրամաբանական համակարգի մեջ:

Ակադեմիկոս Գալոյանը առաջադրված խնդիրների բազմակողմանի մեկնաբանման համար անհրաժեշտ է համարել ուսումնասիրել 16-րդ դարից ի վեր եվրոպական տերությունների արևելյան քաղաքականությունը, նրանց միջպետական հարաբերությունները, Առաջավոր Ասիայում իրենց դիրքերն ամրապնդելուն վերաբերող պատմությունը:

Ուսումնասիրելով Օսմանյան կայսրությունում և Սեֆյան Պարսկաստանում հայերի սոցիալական, իրավական ու քաղաքական վիճակի, ինչպես նաև եվրոպական տերությունների հետ այդ երկու բռնակալական պետությունների ունեցած փոխհարաբերությունների հիմնախնդիրները՝ Գ. Գալոյանը ի հայտ է բերել ինչպես դրանց որոշակի բացասական ազդեցությունը հայ ժողովրդի ազատագրական պայքարի վրա, այնպես էլ եվրոպական տերությունների դիրքորոշումը Հայաստանի նկատմամբ՝ իրենց զավթողական ծրագրերի իրագործման խնդրում: Այդ փաստարկված հայեցակարգային մոտեցումը Գալոյանին թույլ է տալիս համոզիչ կերպով պատասխանել այն հարցին, թե ինչը նպաստեց Օսմանյան Թուրքիային՝ նախապատրաստելու ծրագրված և երիտթուրքերի միջոցով իրագործված հայերի ցեղասպանությունը:

Գ. Գալոյանը բազմիցս հանդես է եկել հայ ժողովրդի պատմության խեղաթուրման փորձերի դեմ, խոր համոզվածությամբ ու կրքոտ հետևողականությամբ հակահարված տվել կեղծարարների քարոզած հերյուրանքներին ու զրպարտություններին: Գիտնականի՝ պատմության կեղծարարների դեմ ուղղված աշխատություններն այսօր էլ ունեն արդիական հնչեղություն, քանզի դրանք պատասխան են նաև մեր ժողովրդի պատմության մերօրյա կեղծարարներին, հատկապես ամերիկյան որոշ հայագետների կողմից այդ պատմության նենգափոխման վտանգալից փորձերին:

Գիտնականի աշխատություններում լուսաբանված բազմազան հարցերը բովանդակային առումով և ծավալային ընդգրկումով շատ տարողունակ են, ուստի դրանց սպառիչ բնութագրությունը և արժևորումը կտա ժամանակը:

Վերջերս նա հրաժեշտ տվեց կյանքին՝ թողնելով լուսավոր մի հուշ և բարի անուն:

Մեզ հետ չէ վաստակաշատ գիտնականն ու գիտության տաղանդավոր կազմակերպիչը, հասարակական ու քաղաքական նշանավոր գործիչը, բայց մեր գիտության զարգացման գործում ունեցած անուրանալի վաստակով ու թողած գիտական պատկառելի ժառանգությամբ նա արժանի տեղ է գրավում հայրենիքի երախտավոր գավակների շարքում:

ՀՀ ԳԱԱ ԱԿԱԴԵՄԻԿՈՍՆԵՐ՝

ՀՐԱՉԻԿ ՍԻՄՈՆՅԱՆ,
ՎԱՐԴԳԵՍ ՄԻՔԱՅԵԼՅԱՆ

КРАТКИЙ ОЧЕРК ЖИЗНИ, НАУЧНОЙ, НАУЧНО-ОРГАНИЗАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Галуст Анушаванович Галоян родился в 1927 г. в селе Покр Парни Артикского района Армении. Юноша отлично учился в школе и выделялся примерным поведением. С первых же дней Отечественной войны его отец, врач Анушаван Галоян, добровольно ушел на фронт, лечил и возвращал в строй сотни раненых.

На разных фронтах сражались два сына Анушавана — Мусаел и Александр. Дома с матерью оставались несовершеннолетние Галуст и Армен. Майрик Аннман была олицетворением образа армянской женщины, которая, гордясь своей семьей, вместе с тем в тревоге ожидала почтальона с весточкой от мужа и сыновей. Анушаван Галоян погиб в 1945 году. По решению правительства Советской Армении село Покр Парни было переименовано и названо в честь Анушавана Галояна — «Анушаван».

1945 году, окончив среднюю школу с золотой медалью, Г. Галоян поступает в Ереванский государственный университет на вновь открывшийся факультет международных отношений. Это были трудные, но полные энтузиазма годы, когда победивший народ с верой строил свое будущее. Воодушевление царило везде, в том числе и в области науки.

Исключительно трудолюбивый и вдумчивый

молодой человек выделялся своими успехами. Перед его поколением открывались широкие возможности проявить себя... В послевоенные годы Ереванский государственный университет был настоящим оплотом научной мысли. Блестящий преподавательский состав, который имела армянская аудитория, сделал бы честь любому европейскому учебному заведению. На факультетском и университетском уровне обсуждались сложные научные вопросы. Г. Галоян был одним из самых активных деятелей в общественно-политической жизни университета и пользовался большим авторитетом среди студенчества, будучи секретарем Комитета комсомола республики.

Прогрессивная молодежь была объединена идеей применять свои знания для экономического и духовного развития республики. Г. Галоян был всегда в первых рядах этой молодежи, являясь одним из руководителей и организаторов молодежного движения. В 1950 г. он избирается первым секретарем Кировского райкома комсомола. В этот период он проводит активную работу среди студенчества и интеллигенции. Пленум ЦК комсомола избирает Галояна секретарем ЦК комсомола.

Несмотря на ответственную общественную работу, которая открывала широкую перспективу для продвижения, Г. Галоян был ориентирован на научную деятельность. В 1952 г. он поступает в Академию общественных наук при ЦК КПСС, где в 1955 г. защищает кандидатскую диссертацию.

Начался его путь в большую науку.

Вернувшись в Ереван, Г. Галоян поступает на работу в Армянский филиал Института марксизма-ленинизма старшим научным сотрудником, а в 1958-1963 гг. назначается заведующим отделом и заместителем директора по научной части. Одновременно он преподает в Ереванском государственном университете, Армянском педагогическом институте им. Х. Абовяна и в других вузах.

В 1963 г. Г. Галоян был назначен директором Института истории Академии наук АрмССР. В том же году Г. Галоян защищает в Москве докторскую диссертацию, а через год получает звание профессора, проработав в этой должности до 1979 г. За это время он подготовил многочисленные ценные публикации и одновременно проявил блестящие способности научного организатора. В эти годы в Институте истории работали такие выдающиеся историки, как Ашот Иоаннисян, Сурен Еремян, Мкртыч Нерсисян, Геворк Гарибджанян, Арамаис Мнацаканян, Цатур Агаян, Хикар Барсемян и др. Молодой директор с уважением относился к старшим коллегам, которые своими ценными работами продолжали обогащать армянскую науку. Директор был самозабвенно предан работе, требователен в первую очередь к самому себе.

Крупным достижением института явился 8-томник "Истории армянского народа". Это был коллективный труд, сложную и трудоемкую работу по соз-

данию которого возглавил Г. А. Галоян, приложив свои разносторонние знания, научно-организаторский талант, настойчивость и исключительное трудолюбие. Восьмитомник, несомненно, явился ценным вкладом в духовную и культурную сокровищницу нашего народа. По охвату и глубине это издание не имело аналогов и вызвало большой интерес в научных кругах и среди широкой массы читателей.

За научную и научно-организаторскую плодотворную работу Г. А. Галоян был избран членом-корреспондентом (1971 г.), а в 1982 г. — действительным членом Академии наук Армении.

После почти 16-летнего пребывания в должности директора Г. Галоян работает академиком-секретарем (1979-1982) и вице-президентом (1986-1988) и (1990-1994). С 1994 года и до конца жизни был советником Президента НАН РА. С 1979 по 2003 гг. был членом Президиума НАН РА.

Г. Галоян не замыкался в границах “чистой” науки, не был ограниченным кабинетным работником. Он играл активную роль в общественной и гражданской жизни республики, был членом Комитета по присуждению Ленинских и Государственных премий при Совете Министров СССР, членом комиссии по присуждению Государственной премии по науке и технике при Совете Министров АрмССР, заместителем председателя этой комиссии. Г. Галоян также был председателем республиканского Комитета защиты мира. В 1989 г. он избран де-

путатом Верховного Совета СССР. В 1988-1990гг. — был секретарем ЦК КП Армении, по идеологии.

Он был награжден орденом Трудового Красного Знамени, грамотами Президиума Верховного Совета АрмССР, медалью им. Вавилова и др.

Научное наследие крупного историка Г. Галояна по новой и новейшей истории Армении и Закавказья освещает коммунистическое и рабочее движение, установление Советской власти в Армении, роль России в истории Армении, Восточной Армении, судьбоносные события после Октябрьской революции, отношение великих западных держав. В своих работах Г. Галоян уделил большое внимание фальсификации истории армянского народа западными исследователями.

В книге “Рабочее движение и национальный вопрос в Закавказье. 1900-1922” и в других публикациях Г. А. Галоян показал закономерности развития коммунистического и рабочего движения в Армении, роль большевистских организаций в борьбе против царизма. Он был первым, кто преодолел сопротивление некоторых историков и политических деятелей и объективно представил роль созданной в 1918 г. в Западной Армении Коммунистической партии и ее руководства (Гурген Айкуни и др.) и причины объединения в 1920 г. этой западной организации с Коммунистической партией Армении.

В 1957 г. в Москве на русском языке была издана книга Галояна “Борьба за Советскую власть

в Армении”, за которой последовали “Героическое Майское восстание” и другие работы. В этих публикациях, содержащих богатый фактический материал, автор показал, что пережившие геноцид и уцелевшие от физического уничтожения младотурками и кемалистами восточные армяне были спасены благодаря установлению Советской власти в Армении. За короткий исторический срок армянский народ превратил Армению в страну с развитой экономикой, с высоким уровнем образования и культуры.

Г. Галоян был последовательным сторонником армяно-российской дружбы. Этому посвящены книги “Россия и народы Закавказья” (Москва, 1976), “На перепутьях истории” (1982). Автор показал, что российская ориентация Армении была продиктована исторической необходимостью. Освобождение Армении от мусульманского ига также было обусловлено не платонической любовью царского дворца, а тем, что на зигзагах истории совпали интересы двух народов, которые были нужны друг другу. Ученый посвятил много лет изучению создания Первой Республики, Лозаннской конференции, отношению западных держав к Ай Дату. С этой точки зрения и соответствующей политики особый интерес в этом плане представляет монография “Армения и великие державы. 1917-1923 гг.” Автор, владеющий английским, много месяцев провел в архивах Великобритании, библиотеке Конгресса в Вашингтоне и

опубликовал в этой монографии совершенно неизвестные до этого факты и документы. В этой и других работах автор убедительно доказывает, что в армянском вопросе великие державы всегда преследовали исключительно свои цели, используя его в качестве разменной монеты.

Некоторые разделы книги Галуста Галояна “Армения в завоевательных схватках великих держав (с XVI века — 1917 г.)” посвящены истории Армении древнего, средневекового периодов. Такая необходимость была обусловлена глубиной исследуемой проблемы. С одной стороны, генезис армянского народа, с другой — Ай Дат, история армянской государственности, церкви и армянский вопрос, находясь на разных хронологических ступенях, в научно-историческом восприятии Галуста Галояна приведены в целостную логическую и историко-философскую систему.

С целью всесторонней интерпретации выдвинутых им проблем Галуст Галоян счел необходимым исследовать Восточную политику европейских держав с XVI века, межполитические отношения, характеризующиеся стремлением укрепить их позиции в Передней Азии. Ученый наряду с огромным архивным материалом и разноязычной литературой использовал также и статьи, в свое время запрещенные официальной цензурой. Изучив проблемы социального, правового и политического состояния армян в Османской империи и Сефевидской Персии,

а также отношения европейских государств с этими двумя восточными деспотическими государствами, Г. Галоян выявил как их отрицательное влияние на освободительное движение армянского народа, так и их отношение к Армении в вопросе их завоевательных планов. Такой концептуальный подход автору позволяет обоснованно ответить на вопрос, что способствовало подготовке начатого османскими турками и реализованного младотурками геноцида армян.

Галуст Галоян ушел из жизни 21 августа 2003 года, оставив после себя светлый след и доброе имя.

Крупный ученый и талантливый организатор, видный общественный и политический деятель уже не с нами, однако его заслуги в развитии науки и оставленное солидное научное наследие занимают заслуженное место в рядах благородных последователей — сынов Родины.

Грачик Симонян
Вардгес Микаелян
Академики НАН РА

SUMMARY

Academician Galust Galoyan's book "Armenia and the Great Powers in 1917-1923", the second book of the monograph ("Armenia and the Great Powers"), which includes the historical period from the 16th century to 1923, was published in 1999. Now the first book ("Armenia in the Aggressive Collisions of the Great Powers (from the 16th century to 1917)") of the monograph is presented to the reader's attention.

For many-sided interpretation of this problem the author studied the Eastern policy of European states carried out by them since the 16th century, their interstate relations, the history of reinforcement of their positions in Western Asia and struggle for keeping the Ottoman empire and Safavid Persia within the limits of their influence. It is seen, that whenever Russia represented a danger for the interests of the European states in Asiatic Turkey, they left aside their conflicting interests and united against Russia, which advocated defense of the western Armenians.

The questions of the social, legal and political state of the Armenians in the Ottoman empire and Safavid Persia, the policy of the governments of those states towards the Armenians are studied in details. The problem of interrelations of these two despotic eastern states with the European states, that had a certain negative influence on the liberation struggle of the Armenian people, is not considered as a question of minor importance.

Without profound research of these questions it would be impossible to elucidate the place of Armenia in realization

of aggressive plans of each European state separately and taken together and answer the question: what conditioned the Ottoman Turks to prepare and realize the Genocide of Armenians by the Young Turks?

Very often there is misinformation in more than thirty thousand books kept in the libraries of different countries. The most part of their authors are foreigners. As early as the end of the 18th century the famous historian Michael Tchamtchyan noted, that many of them wrote with mistakes and ill-will about the history of the Armenian people¹.

Many facts brought in this monograph elucidate in a new light difficult questions of the most severe periods of the history of the Armenian people and they allow to ascertain why centuries were needed for restoration of independence of Armenia, but only in a little part of the Armenians' Motherland.

Special attention is paid to the course of the political history in order to clear up the role of each of the Great Powers in different historic periods in the fate of the Armenian people. It hasn't been done only for recollection of the historic past...

Inner causes of our people's misfortunes are not forgotten. Besides, not a single people got as a present their independence from others. Independence is achieved by all-national collective liberation struggle, perspective political calculations and flexible diplomacy which is useful for the nation. Our people, for the last five centuries being deprived of

¹ Michael Tchamtchyan. History of Armenia, Venice, 1784, p. 3 (in Armenian).

independence, felt the lack of these components. It is testified by the abundance of facts.

The Turkish historians completely falsify the Armenian Question, and explain the reasons of its origin only by external factors². Moreover, they consider the Armenian Question solved, bringing it into correlation with the fall of the Ottoman empire. The Armenian Question, - wrote a Turkish historian, - is an armed revolt of the Armenians against the Ottoman state. This armed rising started during the second half of the 19th century and disappeared in history parallel to the fall of the Ottoman empire.³ This opinion was related to Stalin's point of view, who asserted with another political stress: "Only the Soviet power could solve... the so-called Armenian problem...."⁴ in his article titled "Long live Soviet Armenia" (December 4, 1920).

To these falsifications of the historic realities must be given answers, because neither the Armenia Question, nor *Hay Dat* [the Armenian Cause], in the whole, have found their solution. The establishment of the Soviet rule in a part of Eastern Armenia didn't absolutely mean that "the Armenian problem" was solved. "The Armenian problem" is *Hay Dat*, a constituent part of which has been the Armenian Question. The latter became a subject of the international discussion in 1878 at the Conference in San Stefano and the Berlin Con-

²"Ottoman Archives, The Armenian Question". Center for Historical Research and Documents, Stambul, 1989, p. 422-423.

³ Enver Ziya Karal, "The Armenian Question", Ankara, 1975, p.5.

⁴ V.Stalin.The Works., vol.4, p. 458-459.

gress, as a question of reforms in Western Armenia. The Armenian Question is considered to be a constituent part of the Eastern Question, which emerged as a consequence of the blowing up national-liberation movements of non-Turkish peoples of the Ottoman empire at the threshold of the 19th century. In its turn, it gave an impetus to the struggle of the European states for division of the heritage of the decaying Ottoman empire.

Hay Dat, as the supreme predestinating objective of the national existence of the Armenian people, historically has an earlier origin. Since the 16th century, when Armenia forcibly was divided between the Ottoman Turkey and Safavid Iran, the struggle for reunion of the divided Motherland and reestablishment of the lost independence became the supreme objective of the Armenian people. It is the content of the concept of *Hay Dat*, which “will disappear in history”, only if it finds its equitable solution. The liberation of Eastern Armenia from the Persian domination (1827) and creation of the Republic of Armenia (May 28, 1918) were the first steps on the way of *Hay Dat*.

The most part of the Armenian territories are still under the domination of Turkey. “Armenia includes geographically and politically 101 thousand square miles of territory in Turkey” is written in the call of “The American Committee of Independence of Armenia” to the American people in 1925. When in 1914 Western Armenia was divided into two sectors, their “territory included 96.000 square miles.”⁵ It was still less than a half of the real territory of Western Armenia.

⁵ The National Archives of the USA, 860 j 01/562.

Armenians never had their eye on the territories of other peoples, but they fought for preservation of their national and state independence. "The spirit of peace and patriarchal government, - noticed the famous Russian historian of the 19th century, - preserved the existence of Armenia more than three thousand years in spite of all internal and external storms... Armenians, loving independence of their native land, appreciated the independence of other peoples at its true value"⁶.

But acting treacherously, the Great Powers, step by step, turned Armenia into the object of auction. In the end this policy resulted in the Armenian Genocide in Turkey and the loss of Western Armenia.

Academician G. Galoyan's book "Armenia and the Great Powers" (1917-1923) (in Armenian) is devoted to the problems of the Armenian people's history of the period of the rise and decline of the First Republic of Armenia, the international recognition of Western Armenia's independence and its betrayal by the Allied Powers (as well as by Turkey) who signed the Peace Treaty of Sevres, when Armenia had again found itself the victim of the expansionist policies of the Great Powers. The author's main aim is to investigate the character of the policy that the Great Powers pursued with regard to Armenia and the Armenian people at the time of the continuation of the Armenian Genocide in Turkey, when the Armenian Case had again become an object of international discussions. The comparative method of investigation, based on documentary ar-

⁶ S.Glinka. Survey of the History of the Armenian People, M., 1832, p. 217, 218. (in Russian).

guments, has enabled the author to touch upon the important events of international diplomacy connected with the Armenian Case as well as the history of Armenia's relations with Western European countries on the one hand, and with Russia on the other.

G. Galoyan's monograph is founded on tens of volumes of collections that were officially published in Russia, Great Britain, France and the USA. He also used different works of foreign historians that reflect public opinion formed in their countries.

Special attention was paid by the author to the revealing of the historic conditions of the emergence of the Armenian Case and making clear the political sense of the Great Powers' conflicts in connection with this tragic page in the history of the Armenian people. That is important from the viewpoint of acquainting the world community with the truth about the history of the Armenian Case, as well as unmasking the falsifications of Turkish historiography. The use of many new archive documents, discovered by G. Galoyan in the Archives of Moscow, London and Washington, had guaranteed a precise interpretations of the historic events. The author's assessments of historic phenomena are not isolated from the mainstream of historiography: the special works of historians, relating to the question under consideration, have been widely used in the monograph. It is necessary to give G. Galoyan full credit for reevaluating some propositions that have found their place in historiography including, as the author has written, his previous works. Such critical and exacting approaches testify to the objective character of the research methods of the

author. And it is not done in a passive and contemplative way. G. Galoyan's great experience in scientific work, diplomatic theory and political activity allows him to warn modern world politicians of immoral steps in respect of the Armenian nation which at the beginning of the 20th century paid dear for its survival. The tragedy suffered by the Armenian people was also the result of the Great Powers' policy which at that time was characterized by the American newspaper "The Christian Herald" (March 22, 1924) as "The Great Betrayal". It was later confessed also by Lloyd George in his book "The Truth about the Peace Treaties" where he noted that massacres and despotism in Turkey led to a situation in favour of the Turks. The experience, especially the experience of the past centuries, according to Lloyd George, showed that the property, honour and life of the Christian peoples should not be entrusted to Turks; the Armenian communities were completely exterminated with incredible cruelty in the land where for centuries their ancestors had lived. G. Galoyan pays special attention to the statement of Lloyd George, that even after World War I, 700 000 of those unfortunate people were slain by savages to whom the Allied Powers held out a hand of friendship at the Lausanne conference (1922-1923).

For several years the Allied Powers pursuing their own interests, acted pharisaically towards nations which appeared in the sphere of their expansionist policy. G. Galoyan has paid attention to the comments of a reporter of "The Daily Telegraph" who was present at the Lausanne conference. According to the reporter, taking into consideration that during World War I the Allied Powers gave false promises to minor

nations and broke those promises with tragic consequences, their promises had not ceased as such to remain because those nations could not insist on their realization; but the Allied Powers in the near future would have to give an answer. As G. Galoyan has concluded: "The unpaid debt of the Allied Powers to the Armenian people has not lost its historic standing".

Academician G. Galoyan's books allow us to comprehend the historic background of the Armenian foreign policy in the 20th century and open a new page in contemporary Armenian historiography.

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ Գ.Ա. ԳԱԼՈՅԱՆԻ ԿՅԱՆՔԻ ԵՎ
ԱՇԽԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

ЛИТЕРАТУРА О ЖИЗНИ И ТРУДАХ
Г.А. ГАЛОЯНА

Գալոյան Գալուստ Անուշավանի // Հայկական ՍՍՀ գիտությունների ակադեմիա: Անձնակազմը. 1943-1983. Իսկական անդամներ. — Եր.: ՀՍՍՀ ԳԱ հրատ., 1984. — էջ 51:

Նույնը ռուս.: *Галоян Галуст Анушаванович* // Академия наук Армянской ССР. Персональный состав. 1943-1983. Действительные члены. — Եր.: Изд-во АН АрмССР, 1984. — С. 56.

Գալոյան Գալուստ // Ստեփանյան Գ. Կենսագրական բառարան. Հ. Ա-Թ. — Եր.: Հայաստան, 1973. — էջ 217:

Կարապետյան Ա. Դ. /Գրախոսություն/ // «Լրաբեր հաս. գիտ.» / ՀՀ ԳԱԱ / 2001. — № 1. — էջ 246-248: — Գրախոս. Գալոյան Գ.Ա. Հայաստանը և մեծ տերությունները. 1917-1923 թթ. — Եր.: «Գիտություն». — 539 էջ:

Համբարձումյան Ռ. /Գրախոսություն/ // Հայաստանի Հանրապետություն. — 1999. — 3 նոյեմբ. — էջ 5: — Գրախոս. Գալոյան Գ. Հայաստանը և մեծ տերությունները. 1917-1923 թթ. — Եր.: «Գիտություն», 1999. — 539 էջ:

Միքայելյան Վ. Ակադեմիկոս Գ. Գալոյանի մեծարժեք մենագրությունը // «Գիտություն». — 2000. — 1-15 հունվ., № 1: — Գրախոս.: Գալոյան Գ. Հայաստանը և մեծ տերությունները. 1917-1923 թթ. - Եր.: «Գիտություն», 1999. — 539 էջ:

Մուրադյան Դ. Բանվորական շարժումը և ազգային հարցը Անդրկովկասում // «Սովետ. Հայաստան». – 1970. – 10 հուլիսի: Рец.: Рабочее движение и национальный вопрос в Закавказье. 1900-1922. – Ер., 1969 /вып. дан 1970/. – 508 с.

Ներսիսյան Մ. Գ., Ավետիսյան Հ. Ա., Բարխուդարյան Վ. Բ., Գալոյան Գ. Ա.: (Ծննդյան 60- ամյակի առթիվ) // «Պատմաբանասիր. հանդես» / ՀՀ ԳԱԱ. – 1987. – № 1. – էջ 211-214:

«Պայքար Սովետական իշխանության համար Հայաստանում»: /Մոսկվայում լույս ընծայված նույնանուն գրքի առթիվ/ //«Սովետ. Հայաստան». – 1957. – 4 հուլիսի: /Անստորագիր/:

Սարուխանյան Ն. Գիտական պատմականության և համազգային շահի դիրքերից // Հայաստանի Հանրապետություն. – 1999. – 3 նոյեմբ.: – Գրախոս.: Գալոյան Գ. Հայաստանը և մեծ տերությունները. 1917-1923 թթ. – Եր.: «Գիտություն», 1999. – 539 էջ:

Սարուխանյան Ն. /Գրախոսություն/ // «Պատմաբանասիր. հանդես». – 2000. – № 2. – էջ 256-259: – Գրախոս.:

Գալոյան Գ. Հայաստանը և մեծ տերությունները. 1917-1923 թթ. – Եր.: «Գիտություն», 1999. – 539 էջ:

Սիմոնյան Հր., Միքայելյան Վ. Ակադեմիկոս Գալուստ Գալոյան: /Մահախոսական/ // «Պատմաբանասիր. հանդես». – 2003. – № 3. – էջ 304-309:

ԱՇԽԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆ
ՑԱՆԿ

ХРОНОЛОГИЧЕСКИЙ УКАЗАТЕЛЬ ТРУДОВ

1950

Լուրջ ուշադրություն երիտասարդության ինտեր-
նացիոնալ դաստիարակության հարցերին //«Ավան-
գարդ». – 1950. – 24 օգոստ.:

1952

Ապահովել կոմերիտական քաղաքական ուսուցման
բարձր մակարդակը //«Ավանգարդ». – 1952. – 12
օգոստ.:

1956

Ասքանազ Սռավյան: (Ծննդյան 70-ամյակի
առթիվ) //«Սովետ. Հայաստան». – 1956. – 3 հունվ.:

Բոցաշունչ ռևոլյուցիոները: (Լադո Կեցխովելու
ծննդյան 80- ամյակի առթիվ) //«Սովետ. Հայաստան». –
1956. – 14 հունվ.:

Նրանք մարտնչել են ազատության համար: /Լե-
նինյան գվարդիայի 14 անդամներին ՍՍՌՍ շքանշան-
ներով պարգևատրելու մասին/ //«Ավանգարդ». – 1956.
– 5 ապր.:

Боевой орган большевиков: (К 50-летию газеты
“Нор хоск”) //”Коммунист” (Ер.). – 1956. –
31 авг.

Об участии США в контрреволюционной интервенции империалистов Запада в Закавказье в 1917г. //Изв. АН АрмССР. Обществ. науки. — 1956. — № 8. — С. 9-18.

Пропагандист ленинских идей: (К 50-летию газ. “Кайц”) //”Сов. Эрманистан” — 1956. — 14 апр.

1957

Ալավերդի. 40 տարի առաջ //«Ավանգարդ». — 1957. — 29 օգոստ.:

Բոլշևիկյան «Նոր կյանք» թերթը. 1917-1957: Քառասուն տարի առաջ //«Սովետ. Հայաստան». — 1957. — 4 հուլիսի:

Կոմունիստական պարտիան Հոկտեմբերյան սոցիալիստական մեծ ռևոլյուցիայի կազմակերպիչն ու ոգեշնչողն է: (Զրույցներ 40-ամյակի առթիվ) //«Ավանգարդ». — 1957. — 4, 6, 9 ապր.:

Հուլիսյան ցույցը Ալեքսանդրապոլում: (Քառասուն տարի առաջ. 1917-1957) //«Սովետ. Հայաստան». — 1957. — 24 հուլիսի:

Հոկտեմբերյան սոցիալիստական մեծ ռևոլյուցիան և հայ ժողովրդի վերածնունդը: (Նյութեր՝ զեկուցումների և զրույցների համար) //«Սովետ. Հայաստան». — 1957. — 16 հոկտ.:

Մայիսյան ապստամբությունը Հայաստանում: (Ապստամբության 37-րդ տարեդարձի առթիվ) //«Սովետ. Հայաստան». — 1957. — 10 մայիսի:

Борьба за Советскую власть в Армении. — М.: Гос-политиздат, 1957. — 256 с.

Բաքվի բուլճակների պայքարը Սովետական իշխանության համար: (Բաքվի 26 կոմիսարների գնդակահարության 40-ամյակի առթիվ) //«Սովետ. Հայաստան». – 1958. – 6 սեպտ.:

Հերոսական կյանքի էջեր //«Սովետ. Հայաստան». – 1958. – 24 մայիսի: - Գրախոս. Հարությունյան Ա. Բ. Կամո. կյանքն ու ռևոլյուցիոն գործունեությունը. - Եր.: Երևանի համալս. հրատ., 1957:

Б. Кнунянц. Избранные произведения. 1903—1911 гг. /Сост.: Инджикян О. Г., Галоян Г. А., Мравян Ю. В. — Ер.: Айпетрат, 1958. — 467 с.

Կոմունիստական պարտիայի հերոսական ուղին: («Սովետական Միության Կոմունիստական պարտիայի պատմության» նոր դասագրքի հայերեն հրատարակության առթիվ) //«Սովետ. Հայաստան». – 1959. – 23 դեկտ.:

Ստեփան Շահումյան: (Ծննդյան 80-ամյակի առթիվ) //«Լրաբեր» (ԱՄՆ). – 1959. – 17, 19 փետր., № 92, 93:

Бакинская коммуна — знаменосец пролетарского интернационализма //”Коммунист” (Ер.). – 1959. – 19 сент.

Ընդդեմ պատմության բուրժուական կեղծարարների: / Զյազինզադե. Պայքար Անդրկովկասի համար. — 1917-1921 թթ., Բոլդուին Օ. Վեց բանտ և երկու ռոյուցիա, Ժուկով-Յուդին Կ., Նորտ Ռ. Սովետական Ռուսաստանը և Արևելքը 1920—1927 թթ., Փայպս Ռ. Սովետական Միության կազմավորումը, Վիլյամս Վ. Ամերիկա-ռուսական հարաբերությունները 1781—1947 թթ., Ադամյան Ս. Հայկական համայնքը աշխատությունների մասին // «Լենինյան ուղիով». — 1960. — № 9. — էջ 105—110:

Մայիսյան հերոսական ապստամբությունը. — Եր.: «Հայպետուսման կիրատ», 1960. — 115 էջ:

Մեծ Հոկտեմբերը և Սովետական իշխանության հաղթանակը Հայաստանում // «Սովետ. Հայաստան». — 1960. — 23 նոյեմբ.:

Պայքար Սովետական իշխանության համար // «Նոր կյանք» (Ռումինիա). — 1960. — 4, 5 նոյեմբ., № 45, 46:

Վ. Ի. Լենինը և հայ ժողովրդի ազատագրումը: (Վ. Ի. Լենինի ծննդյան 90-ամյակը) // «Սովետ. Հայաստան». — 1960. — № 4. — էջ 6-8:

Փառապանծ պայքարի էջը: (Մայիսյան զինված ապստամբության 40-ամյակի առթիվ) // «Սովետ. Հայաստան». — 1960. — 23 նոյեմբ.:

Փառավոր էջ Հայաստանի ռոյուցիոն շարժման պատմության մեջ / Մայիսյան զինված ապստամբության 40-ամյակը // «Նոր կյանք» (Ռումինիա). — 1960. — 1 հուլիսի, № 27:

40 տարի: /Սովետական իշխանության հաստատման և Կոմկուսի կազմավորման 40 տարին/ //«Տեղեկագիր» /ՀՍՍՌ ՊԱ Հաս. գիտ. – 1960. – № 11. – էջ 3-10:

40 лет Майского восстания //”Коммунист” (Ер.). – 1960. – 10 мая. – /Без подписи/.

Социалистическая революция в Закавказье в освещении буржуазной историографии. – М.: Соцэкгиз, 1960. – 219 с.

1961

Անդրկովկասում սոցիալիստական ռևոլյուցիայի և կոմունիստական շինարարության պատմության կեղծարարության դեմ. – Եր.: «Հայպետհրատ», 1961. – 407 էջ:

Ամսոռաց 26-ը: /«26 կոմունարների հիշատակին»/ //«Երևան». – 1961. – 20 սեպտ.:

Արտաշես Կարինյան: /«Ծննդյան 75-ամյակի առթիվ»/ //«Տեղեկագիր»/ ՀՍՍՌ ՊԱ Հաս. գիտ. – 1961. – № 12. – էջ 95-99:

1962

Բուլշևիկների պատմական հաղթանակը: /Լրացավ ՌՍԴԲԴ համառուսաստանյան՝ «Պրագայի» կոնֆերանսի 50-ամյակը/ //«Սովետ. Հայաստան», 1962. – 18 հունվ.:

Գեորգի Դիմիտրով: /Ծննդյան 80-ամյակի առթիվ/ //«Երևան». – 1962. – 19 հունիսի:

Հովտեմբերյան հեղափոխությունը և հայ ժողովրդի պատմական ճակատագիրը //«Գրակ. թերթ.» – 1962. – 7 նոյեմբ.:

Պրոլետարական ինտերնացիոնալիզմի դրոշակակիրները: /Բաքվի 26 կոմիսարների չարանենգ գնդակահարության 44-ամյակի առթիվ/ //«Սովետ. Հայաստան», 1962. – 20 սեպտ.:

Ռևոլյուցիայի կազմակերպիչն ու ղեկավարը: /Վ. Ի. Լենինի՝ 1917 թ. հոկտեմբերին գրած աշխատությունների 45-ամյակի առթիվ/ //«Սովետ. Հայաստան», 1962. – 6 նոյեմբ.:

1963

«Աշխատանքի ազատագրություն» խումբը և Ռուսաստանի ռևոլյուցիոն շարժումները //«Լենինյան ուղիով». – 1963. – № 9. – էջ 93-100:

Կոմունիստական պարտիայի անօրինակ սխրագործությունը //«Սովետ. Հայաստան». – 1963. – 26 հուլիսի:

Մարտերում կոփված եղբայրություն: /Անդրկովկասի ժողովուրդների բարեկամության մասին/ //«Սովետ. Հայաստան». – 1963. – 24 նոյեմբ.:

1964

Մեր դարաշրջանի բնույթը և համաշխարհային կոմունիստական շարժման գլխավոր գիծը //«Սովետ. Հայաստան». – 1964. – 30 սեպտ.:

Характер нашей эпохи и генеральная линия ми-

рового коммунистического движения // "Коммунист"
(Ер.). - 1964. - 30 сент.

1965

Արհավիրքից՝ վերածնունդ: /Շնորհիվ Յոկտեմբեր-
յան մեծ հեղափոխության/ //«Սովետ. Հայաստան». -
1965. - 24 ապր.: /Հեղ-կից՝ Ջ. Կիրակոսյան/:

Հայ ժողովրդի վերածնունդը: /Հայաստանում Սովե-
տական իշխանության հաստատման 45-ամյակի առ-
թիվ //«Պատմաբանասիր. հանդես»/ ՀՍՍՀ ԳԱ. - 1965. -
№ 4. - էջ 3-16:

Հայաստանի կոմունիստական պարտիայի կազ-
մավորումը //«Սովետ. Հայաստան». - 1965. - 20 նոյեմբ.:
- Գրախոս.: Բարսեղյան Խ. Հ. Հայաստանի կոմունիս-
տական պարտիայի կազմավորումը. - Եր.: «Հայաս-
տան», 1965:

Պրոլետարական ինտերնացիոնալիզմի դրոշով //
«Լենինյան ուղիով». - 1965. - № 12. - էջ 47-55:

От трагедии к возрождению: (Великий Октябрь
и армянский народ) // "Коммунист". - 1965. - 24
апр. - /Соавт.: Дж. Киракосян/.

1967

Խմբ.: Հայ ժողովրդի պատմություն: Ութ հատորով
/ՀՍՍՀ ԳԱ պատմ. ին-տ. - Եր.: ՀՍՍՀ ԳԱ հրատ., 1967-
1976, 1984:

Հ. 1. - 1971. - 991 էջ:

Հ. 2. - 1984. - 691 էջ:

Հ. 3. – 1976. – 1023 էջ:

Հ. 4. – 1972. – 680 էջ:

Հ. 5. – 1974. – 732 էջ:

Հ. 6. – 1981. – 1050 էջ:

Հ. 7. – 1967. – 654 էջ:

Հ. 8. – 1970. – 579 էջ:

Հանուն պատմական ճշմարտության: /1918-1920 թթ. Անդրկովկասում Սովետական Ռուսաստանի վարած քաղաքականությունը լուսաբանող նորահայտ փաստաթղթերի քննական վերլուծություն/ //«Լենինյան ուղիով».- 1967. - № 7. - էջ 66-78:

Անծ Հոկտեմբերի սանը: /Հայկազ Կոստանյանի ծննդյան 70-ամյակի առթիվ/ //«Սովետ. Հայաստան». – 1967. – 30 հուլիսի:

Ред.: Очерки истории Коммунистической партии Армении /Ин-т истории Армении: Филиал Ин-та марксизма-ленинизма при ЦК КПСС. – Ер.: Айастан. – 1967. – 639 с.

Очерки истории Коммунистической партии Армении /Ин-т истории Компартии Армении: Филиал Ин-та марксизма-ленинизма при ЦК КПСС. – Ер.: Айастан, 1967. – 384 с.

Очерки истории коммунистических организаций Закавказья. Часть первая. – 1883-1921гг.: /Посвящается 50-летию Октябрьской социалистической революции. – Тбилиси: Изд-во ЦК КП Грузии. – 1967.- 490 с.

Провал завоевательных планов империалистов Антанты и США в Закавказье в 1918-1928 гг. //

”Вестн. Ерев. ун-та.”. — 1967. — № 3. — С. 17-35.

Ред.: История СССР. С древнейших времен до наших дней. Вторая серия. В 12-ти т.: Т. 7-12. От Великой Октябрьской соц. революции до наших дней. — М.: Наука, 1967-1976. — /Г. Галоян — член редкол./.

1969

Ստեփան Շահումյանի նամակները //«Սովետ. Հայաստան» — 1969. — № 3. — էջ 29: — Գրախոս.: Ստ. Շահումյան. Նամակներ /Կազմ. Խ. Բարսեղյան. — Եր.: «Հայպետհրատ», 1959:

Վ. Ի. Լենինը և հայ ժողովուրդը //«Երեկոյան Երևան». — 1969. — 29 նոյեմբ.:

В. И. Ленин и первые шаги разрешения национального вопроса в Закавказье в 1921-1922 годах //”Ист. — филол. журн.” /АН АрмССР. — 1969. — № 4. — С. 98-116.

Закон от 12 июня 1903 г. и волна революционного подъема в Армении и в Закавказье //”Вестн. обществ. наук” /АН АрмССР. — 1969. — № 4. — С. 12-24.

Национальный вопрос в Закавказье в период империалистической войны (1914-1917, февраль) //”Вестн. Ерев. ун-та.”. — 1969. — № 2. — С. 78-97.

Рабочее движение и национальный вопрос в Закавказье. — 1900-1922. — Ер.: Айастан, 1969 /вып. дан 1970/. — 508 с.

Сила интернационального единства: (К событиям в Закавказье в начале 1905 года) // "Ист.-филол. журн." /АН АрмССР. — 1969. — № 1. — С. 69-86.

1970

Լենինը և հայ ժողովրդի վերածնունդը: /Վ. Ի. Լենինի ծննդյան 100-ամյակի առթիվ/ // «Լենինյան ուղիով». — 1970. — № 3. — էջ 3-9:

Ленинизм заманамизин ба рагыдыр // "Совет. Эрманистаны". — 1970. — 26 марта.

Ред.: Советская Армения за 50 лет /АН АрмССР: Отд-ние обществ. наук. — Ер.: Изд-во АН АрмССР, 1970. — 335 с.

1971

Ծ. Պ. Աղայան: /Ծննդյան 60-ամյակի առթիվ/ // «Պատմաբանասիր. հանդես»/ ՀՍՍՀ ԳԱ. — 1971. — № 4. — էջ 299:

Կոմունիստական կուսակցության կազմավորումը և Սովետական իշխանության հաղթանակը Հայաստանում // «Լրաբեր հաս. գիտ.» /ՀՍՍՀ ԳԱ. — № 2. — էջ 19-34:

Победа и упрочение Советской власти в Армении // Победа Советской власти в Закавказье. — Тбилиси: Мецниереба. 1971. — Глава 8. — С. 480-537. — /Соавт.: Ц. П. Агаян, А. М. Акопян, А. Б. Арутюнян/.

Ред.: Победа Советской власти в Закавказье. —

Тбилиси: Мецниереба. 1971. — 682 с. /Зам. гл. ред.: Г. А. Галоян/.

Լենինյան ազգային քաղաքականության հաղթանակը: /ՍՍՀՄ կազմավորման 50-ամյակի առթիվ/ //«Պատմաքաղաքագր. հանդես»/ ՀՍՍՀ ԳԱ. — 1972. — № 2. — էջ 3-16:

Армянская Советская Социалистическая Республика (Армения) //Союз равных. 1922-1972. Справочник. — М.: Изд-во полит. лит., 1972. — С. 257-269.

Ленинское разрешение национального вопроса — основа дружбы народов СССР: (На материалах Закавказья). //”Вестн. обществ. наук”/ АН АрмССР. — 1972. — № 12. — С. 10-21.

1975

Հավերժ ռուս մեծ ժողովրդի հետ //«Երեկոյան Երևան». — 1975. — 13 հունվ.:

Մեծ հաղթանակի պատմական նշանակությունը: /Հայրենական պատերազմի հաղթանակի 30-ամյակի առթիվ/ //«Պատմաքաղաքագր. հանդես»/ՀՍՍՀ ԳԱ. — 1975. — № 2. — էջ 3-10:

Бесплодные потуги идеологов антисоветизма: (Против фальсификаторов истории) //”Коммунист” (Ер.). — 1975. — 22 февр.

1976

Արտաշես Կարինյան: /Առաջաբան/ //Կարինյան Ա.

Բ. Ժողովուրդների եղբայրության դրոշի ներքո. — Եր.: ՀՍՍՀ ԳԱ հրատ., 1976. — էջ 5-10:

Բաթումի պայմանագիր. 1918 //Հայկական սովետ. հանրագիտ. — Եր., 1976. — Դ. 2. — էջ 221-222:

Армяно-русские отношения в исследованиях Института истории АН АрмССР //”Ист. — филол. журн.” — АН АрмССР. — 1976. — № 2. — С. 249-256. — /Соавт.: В. Бархударян, В. Восканян/.

Революционная Россия и народы Закавказья: (К 150-летию присоединения Армении к России) //”Ист. — филол. журн.” /АН АрмССР. — 1976. — № 3. — С. 19-38.

Роль демократической мысли в укреплении русской ориентации народов Закавказья: (К 150-летию присоединения Армении к России) //”Ист. — филол. журн.”/ АН АрмССР. — 1976. — № 4. — С. 23-36.

Россия и народы Закавказья: Очерки полит. истории и их взаимоотношений с древ. времен до победы Великой Октябрьской социалистической революции. — М.: Мысль. 1976. — 455 с.

1977

Октябрьская революция и возрождение народов Закавказья. — М.: “Мысль”. 1977. — 293 с.

Против буржуазных фальсификаций национальной политики КПСС: (На материалах Закавказья) //”Вестн. Ерев. ун-та”. — 1977. — № 1. — С. 17-32.

Революционное движение в Закавказье в годы первой русской революции 1905-1907 годов //Первая народная революция эпохи империализма. — Ер. — 1977. — С. 84-102.

1978

Ռուսաստանը և Անդրկովկասի ժողովուրդները: Ուրվագծեր նրանց փոխհարաբերությունների քաղաքական պատմության. հին ժամանակներից մինչև Զոկտեմբերյան մեծ հեղափոխության հաղթանակը. — Եր.: «Հայաստան». 1978. — 552 էջ:

1979

Միքայել Նալբանդյանի աշխարհայացքի ինտերնացիոնալիզմը: /Միքայել Նալբանդյանի ծննդյան 150-ամյակի առթիվ/ //«Լրաբեր հաս. գիտ.» /ՀՍՍՀ ԳԱ. — 1979. — № 11. — էջ 18-28:

1980

Ազատագրված ժողովրդի վերածնունդը: /Սովետական Հայաստան — 60 //«Պատմաբանասիր. հանդես»/ ՀՍՍՀ ԳԱ. — 1980. — № 3. — էջ 3-18:

Հերոսական մայիսից — հաղթական նոյեմբեր. — Եր.: «Հայաստան». 1980. — 107 էջ:

Ականավոր գիտնականն ու հասարակական գործիչը: /ՀՍՍՀ ԳԱ ակադեմիկոս Մ. Գ. Ներսիսյանի ծննդյան 70-ամյակի առթիվ/ //«Սովետ. Հայաստան». — 1980. — 4 դեկտ.: — /Հեղ-կից՝ Զ. Ա. Ավետիսյան/:

Վաստակաշատ գիտնականը և հասարակական գործիչը: /Գ. Բ. Ղարիբջանյանի ծննդյան 60-ամյակի առթիվ/ //«Սովետ. Հայաստան». – 1980. – 8 մայիսի: – /Հեղ-կից՝ Հ. Ա. Ավետիսյան/:

Վ. Ի. Լենինը և Անդրկովկասը //«Լրաբեր հաս. գիտ.»/ ՀՍՍՀ ԳԱ. – 1980. – № 4. – էջ 3-18:

1981

Ազատագրական շարժման մեծ երախտավորը: /Ղ. Հայրապետյանի «Իսրայել Օրի» գրքի մասին/ Եր.: «Սովետ. գրող». 1981 թ. / //«Գրքերի աշխարհ». 1981. – 15 սեպտ. - էջ 4:

Ականավոր գիտնականն ու հասարակական գործիչը: /Մ. Գ. Ներսիսյանի ծննդյան 70-ամյակի առթիվ/ // «Լրաբեր»/Լոս Անջելես/. – 1981. – 28 փետր.:

1982

Ծառուր Պավելի Աղայան: /Մահախոսական/ // «Լրաբեր հաս. գիտ.» / ՀՍՍՀ ԳԱ. – 1982. – № 12. – էջ 95-97: – /Հեղ-կից՝ Վ. Միքայելյան, Ա. Սիմոնյան/:

«Պատմա-բանասիրական հանդեսի» խմբագրությունը: /Հրատարակության 25-ամյակի առթիվ/ //«Պատմաբանասիր. հանդես»/ՀՍՍՀ ԳԱ. – 1982. – № 4. – էջ 7: – /Հեղ-կից՝ Վ. Հ. Համբարձումյան/:

Պատմության քառուղիներում: Ազատագրված ժողովրդի վերածնունդը. – Եր.: «Հայաստան». 1982:

1983

Ակադեմիկոս Մ. Գ. Ներսիսյանի կյանքի, գիտական, մանկավարժական և գիտակազմակերպական գործունեության համառոտ ակնարկ // Մ. Գ. Ներսիսյան. Կենսամատենագիտություն. — Եր.: ՀՍՍՀ ԳԱ հրատ., 1983. — էջ 9-33:

Տեքստը նաև ունի. — /Հեղ-կից՝ Դ. Ա. Ավետիսյան/:

1987

Британский империализм и Добровольческая армия: (1917-1918 гг.) // "Ист.-филол. журн." / АН АрмССР. — 1987. — № 4. — С. 17-40.

1990

Не по адресу: /Обращение группы видных деятелей культуры к народам Азербайджана с призывом положить конец взаимной вражде/ // "Коммунист" (Ер.). — 1990. — 15 февр. — /Соавт.: В. А. Амбарцумян, С. А. Амбарцумян, Б. Н. Аракелян и др./.

1993

Հայկական հարցը և միջազգային դիվանագիտությունը առաջին համաշխարհային պատերազմից հետո // «Լրաբեր հաս. գիտ.» / ՀՀ ԳԱԱ. — 1993. — № 4. — էջ 3-24:

1996

Արևմտյան Հայաստանի ինքնավարության հարցը
Բեռլինի 1878 թվականի վեհաժողովին նախորդող շրջա-
նում //«Լրաբեր հաս. գիտ.» /ՀՀ ԳԱԱ. –1996. – 3. –
էջ 3-18:

Հայաստանի Հանրապետությանը ռազմական օգ-
նություն ցույց տալու խնդիրը //«Լրաբեր հաս. գիտ.» /
ՀՀ ԳԱԱ. – 1996. – № 2. – էջ 3-14:

1997

Արևմտյան Հայաստանի ինքնավարության հարցը
1878 թ. Բեռլինի վեհաժողովում //«Լրաբեր հաս. գիտ.»
/ ՀՀ ԳԱԱ. –1997. – № 1. – էջ 7-21:

1998

Արևելյան Հայաստանի միացումը Ռուսաստանին
և հայոց պետականության վերականգնման խնդիրը //
«Գիտություն». – 1998. – 2-15 մարտի:

1999

Հայաստանը և մեծ տերությունները. 1917-1923 թթ.
/ՀՀ ԳԱԱ. – Եր.: «Գիտություն». – 1999. – 539 էջ:

Սևրի պայմանագիրը. մեծ տերությունների խարդա-
վանքները //«Գիտություն», – 1999. – 26 մայիսի –
15 հունիսի, 15 հունիսի – 15 հուլիսի:

2000

Ակադեմիկոս Վարդգես Սիքայեւյան: /Ծննդյան 75-ամյակի առթիվ/ //«Պատմաբանասիր. հանդես» /ՀՀ ԳԱԱ. – 2000. – № 1. – էջ 248-251. – /Հեղ-կից՝ Ն. Սարուխանյան/:

Հայոց ցեղասպանության ճակատագրական հետևանքները: /Հայոց ցեղասպանության 85-ամյակի առթիվ/ //«Պատմաբանասիր. հանդես» /ՀՀ ԳԱԱ. – 2000. – № 1. – էջ 4-13:

2001

Հայաստանը Ասիական Թուրքիայի բաժանման ծրագրերում. 1915-1917 թթ. //«Պատմաբանասիր. հանդես» / ՀՀ ԳԱԱ. – 2001. – № 2. – էջ 58-76:

2002

Թե ինչպես էին ադրբեջանցիները ծրագրում «գնել Ղարաբաղի բոլոր հողերը» //«Ձեկույցներ» /ՀՀ ԳԱԱ. – 2002. – Հ. 2. – էջ 192-196:

2003

Սանկտ Պետերբուրգի 300 տարին //«Պատմաբանասիր. հանդես» / ՀՀ ԳԱԱ. – 2003. – № 2. – էջ 5-11:

2004

Հայաստանը մեծ տերությունների աշխարհակալական առճակատումներում XVI դարից 1917 թ. – եր.: «Գիտություն». 2004. – 822 էջ:

ՀԵՂԻՆԱԿԱԿԻՑՆԵՐԻ ԱՆՎԱՆԱՑԱՆԿ
ИМЕННОЙ УКАЗАТЕЛЬ СОАВТОРОВ

Ավետիսյան Հ. Ա.	1980
Համբարձումյան Վ. Հ.	1980
Սարուխանյան Ն. Բ.	2000
Ագայան Շ. Ս.	1971
Ակոպյան Ա. Մ.	1971
Ամբարձումյան Վ. Ա.	1990
Ամբարձումյան Ս. Ա.	1990
Արաքելյան Բ. Ն.	1990
Արությունյան Ա. Բ.	1971
Բարխուդարյան Վ. Բ.	1976
Վոսկանյան Վ. Կ.	1976
Ինձիկյան Օ. Գ.	1958
Մրավյան Յ. Վ.	1958

ԱՇԽԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱՅԲԲԵՆԱԿԱՆ ՑԱՆԿ

АЛФАВИТНЫЙ УКАЗАТЕЛЬ ТРУДОВ

Հրատ. թիվ
Год изд.

Ազատագրական շարժման մեծ երախտավորը	1981
Ազատագրված ժողովրդի վերածնունդը	1980
Ալավերդի. 40 տարի առաջ	1957
Ակադեմիկոս Մ. Գ. Ներսիսյանի կյանքի և գործունեության համառոտ ակնարկ	1983
Ակադեմիկոս Վարդգես Միքայելյան: /Ծննդյան 75-ամյակի առթիվ/	2000
Ականավոր գիտնականն ու հասարակական գործիչը: /Մ. Գ. Ներսիսյան/	1980, 1981
Անդրկովկասում սոցիալիստական ռևոլյուցիայի և կոմունիստական շինարարության պատմության կեղծարարության դեմ	1961
Ամսոռագ 26-ը	1961
«Աշխատանքի ազատագրություն» խումբը և Ռուսաստանի ռևոլյուցիոն շարժումները	1963
Ապահովել կոմերիտական քաղաքական ուսուցման բարձր մակարդակը	1952
Ասքանազ Մռավյան: /Ծննդյան 70-ամյակի առթիվ/	1956
Արևելյան Հայաստանի միացումը Ռուսաստանին	

և հայոց պետականության վերականգնման խնդիրը	1988
Արևմտյան Հայաստանի ինքնավարության հարցը Բեռլինի՝ 1878 թ. վեհաժողովին նախորդող շրջանում	1996, 1997
Արհավիրքից՝ վերածնունդ	1965
Արտաշես Կարինյան: /Առաջաբան/	1976
Արտաշես Կարինյան: /Ծննդյան 75-ամյակի առ- թիվ/	1961
Բաթումի պայմանագիր. 1918	1976
Բաքվի բոլշևիկների պայքարը Սովետական իշխանության համար	1958
Բոլշևիկների պատմական հաղթանակը	1962
Բոլշևիկյան «Նոր կյանք» թերթը. 1917-1957	1957
Բոցաշունչ ռևոլյուցիոները: /Լ. Կեցիսովելի/ Գեորգի Դիմիտրով. /Ծննդյան 80-ամյակի առ- թիվ/	1956 1962
Ընդդեմ պատմության բուրժուական կեղծարար- ների	1960
Թե ինչպես էին ադրբեջանցիները ծրագրում «գնել Ղարաբաղի բոլոր հողերը»	2002
Լենինը և հայ ժողովրդի վերածնունդը	1970
Լենինյան ազգային քաղաքականության հաղթանակը	1972
Լուրջ ուշադրություն երիտասարդության ինտեր- նացիոնալ դաստիարակության հարցերին	1950
Խմբ.: Հայ ժողովրդի պատմություն: Ութ հատո- րով	1967
Ծ. Պ. Աղայան: /Ծննդյան 60-ամյակի առթիվ/	1971

Ծառուր Պավելի Աղայան	1982
Կոմպարտիայի անօրինակ սխրագործությունը	1963
Կոմունիստական կուսակցության կազմավոր- ումը և Սովետական իշխանության հաղթա- նակը Հայաստանում	1971
Կոմունիստական պարտիայի հերոսական ուղին	1959
Կոմունիստական պարտիան Հոկտեմբերյան սոցիալիստական մեծ ռևոլյուցիայի կազմակերպիչն ու ոգեշնչողն է	1957
Հայ ժողովրդի վերածնունդը	1965
Հայաստանը և մեծ տերությունները. 1917-1923 թթ.	1999
Հայաստանը Ասիական Թուրքիայի բաժանման ծրագրերում /1915-1917 թթ./	2001
Հայաստանի կոմունիստական պարտիայի կազմավորումը	1965
Հայաստանի Հանրապետությանը ռազմական օգնություն ցույց տալու խնդիրը	1996
Հայաստանը մեծ տերությունների աշխարհակալական առճակատումներում	2004
Հայկական հարցը և միջազգային դիվանագիտությունը	1993
Հայոց ցեղասպանության ճակատագրական հետևանքները	2000
Հանուն պատմական ճշմարտության	1967
Հավերժ ռուս մեծ ժողովրդի հետ	1975
Հերոսական կյանքի էջեր	1958
Հերոսական մայիսից – հաղթական նոյեմբեր	1980
Հոկտեմբերյան հեղափոխությունը և հայ ժո-	

ղովրդի պատմական ճակատագիրը	1962
Հոկտեմբերյան ռևոլյուցիան և հայ ժողովրդի վերածնունդը	1957
Հուլիսյան ցույցը Ալեքսանդրապոլում	1957
Մ. Նալբանդյանի աշխարհայացքի ինտերնացիոնալիզմը	1979
Մայիսյան ապստամբությունը Հայաստանում	1957
Մայիսյան հերոսական ապստամբությունը	1960
Մարտերում կոփված եղբայրություն	1963
Մեծ հաղթանակի պատմական նշանակությունը	1975
Մեծ հոկտեմբերը և Սովետական իշխանության հաղթանակը Հայաստանում	1960
Մեծ հոկտեմբերի սանը: /Հայկազ Կոստանյան/	1967
Մեր դարաշրջանի բնույթը	1964
Նրանք մարտնչել են ազատության համար	1956
Պայքար Սովետական իշխանության համար	1960
«Պատմա-բանասիրական հանդեսի» իրատարականության 25-ամյակի առթիվ	1952
Պատմության քառուղիներում	1952
Պրոլետարական ինտերնացիոնալիզմի դրոշակակիրները	1962
Պրոլետարական ինտերնացիոնալիզմի դրոշով	1965
Ռևոլյուցիայի կազմակերպիչն ու ղեկավարը	1962
Ռուսաստանը և Անդրկովկասի ժողովուրդները	1978
Սանկտ Պետերբուրգի 300 տարին	2003
Սևրի պայմանագիրը	1999
Ստեփան Շահումյան: /Ծննդյան 80-ամյակի առթիվ/	1959
Ստեփան Շահումյանի նամակները	1969

Վաստակաշատ գիտնականն ու հասարակական գործիչը: /Գ. Բ. Ղարիբջանյան/	1980
Վ. Ի. Լենինը և Անդրկովկասը	1980
Վ. Ի. Լենինը և հայ ժողովուրդը	1969
Վ. Ի. Լենինը և հայ ժողովրդի ազատագրումը	1960
Փառապանծ պայքարի էջը	1960
Փառավոր էջ Հայաստանի ռևոլյուցիոն շարժման պատմության մեջ	1960
40 տարի: /Սովետական իշխանության հաստատման և Կոմկուսի կազմավորման 40 տարին/	1960
Армяно-русские отношения в исследованиях Ин-та истории АН АрмССР	1976
Армянская Советская социалистическая республика (Армения)	1972
Б. Кнунянц. Избранные произведения. 1903-1911	1952
Бакинская коммуна — знаменосец пролетарского интернационализма	1959
Бесплодные потуги идеологов антисоветизма	1975
Боевой орган большевиков	1956
Борьба за Советскую власть в Армении	1957
Британский империализм и Добровольческая армия	1987
В. И. Ленин и первые шаги разрешения национального вопроса в Закавказье	1969
Закон от 12 июня 1903 г. и волна революционного подъема в Армении и в Закавказье	1969

Ленинское разрешение национального вопроса- основа дружбы народов СССР	1972
Национальный вопрос в Закавказье в период империалистической войны (1914-1917 февраль)	1969
Не по адресу	1990
Об участии США в контрреволюционной интервенции империалистов Запада в Закавказье в 1917 г.	1956
Октябрьская революция и возрождение народов Закавказья	1977
От трагедии к возрождению	1965
Очерки истории коммунистической органи- зации Закавказья	1967
Очерки истории Компартии Армении	1967
Победа и упрочение Советской власти в Армении	1971
Провал завоевательных планов Антанты и США в Закавказье в 1918-1928 гг.	1967
Пропагандист ленинских идей: (К 50-летию газ. "Кайц")	1956
Против буржуазных фальсификаций нацио- нальной политики КПСС	1977
Революционная Россия и народы Закавказья	1976
Революционное движение в Закавказье в годы первой русской революции. 1905-1907 гг.	1977
Ред.: История СССР: - т. 7-12	1976
Ред.: Очерки истории Коммунистической партии Армении	1967

Ред.: Победа Советской власти в Закавказье	1971
Ред.: Советская Армения за 50 лет	1970
Роль демократической мысли	1976
Россия и народы Закавказья	1976
Сила интернационального единства	1969
40 лет Майского восстания	1960
Социалистическая революция в Закавказье в освещении буржуазной историографии	1960
Характер нашей эпохи и генеральная линия мирового коммунистического движения	1964

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս Գ.Ա. Գալոյանի կյանքի և գործունեության հիմնական տարեթվերը	5
Կյանքի, գիտական, գիտակազմակերպական գործունեության համառոտ ակնարկ	9
Անգլերեն ամփոփում	28
Գրականություն Գ.Ա. Գալոյանի կյանքի և աշխատությունների մասին	36
Աշխատությունների ժամանակագրական ցանկ	38
Հեղինակակիցների ցանկ	55
Աշխատությունների այբբենական ցանկ	56

СОДЕРЖАНИЕ

Основные даты жизни и деятельности академика НАН РА Г.А. Галояна	7
Краткий очерк жизни, научной, научно-организационной деятельности	20
Резюме на английском языке	28
Литература о жизни и трудах Г.А. Галояна ..	36
Хронологический указатель трудов	38
Именной указатель соавторов	55
Алфавитный указатель трудов	56

ԳԱԼՈՒՍ ԱՆՈՒՇԱՎԱՆԻ ԳԱԼՈՅԱՆ
(Կենսամատենագիտություն)

ГАЛУСТ АНУШАВАНОВИЧ ГАЛОЯН
(Биобиблиография)

Հրատ. պատվեր N 175:

Ստորագրված է տպագրության 8.09.2005թ.:

Չափսը՝ 70 X100^{1/32}:

Թուղթ № 1, օֆսեթ տպագրություն:

Ծավալը՝ 4 տպ. մանուլ:

ՀՀ ԳԱԱ հրատարակչություն,
Երևան, Մարշալ Բաղրամյան, պող. 24⁹:

